

การศึกษาบทบาทของภาคประชาสังคมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตย: กรณีองค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล

A Study of the Role of Civil Society in Strengthening Societal Security and Democracy Development: Anti-Corruption and Social Governance Organizations

เลิศพร อุดมพงษ์*

Lertporn Udompong**

บทความนี้

Received

6 ตุลาคม 2565

Revised

10 พฤศจิกายน 2565

Accepted

28 พฤศจิกายน 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนและนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนารูปแบบและการดำเนินงานของภาคประชาสังคมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตยขององค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล องค์กรกรณีศึกษาครั้งนี้ ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นองค์กรที่มีภารกิจด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลที่เป็นทางการไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 3 องค์กร ประกอบด้วย มูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด, เครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน และองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ คือ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้นำและผู้เกี่ยวข้องหลักที่ทำงานในองค์กรกรณีศึกษา จำนวน 14 คน และ (2) สนทนากลุ่มผู้ที่เข้าร่วมหรือได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานขององค์กรกรณีศึกษา จำนวน 17 คน และ (3) การศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความเชิงพรรณนาข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

สรุปผลการศึกษา พบว่า (1) ในขั้นเริ่มก่อตัว ทุกองค์กรมีจุดเริ่มต้นที่คล้ายคลึงกัน คือ การเล็งเห็นถึงปัญหาและพิษภัยของการคอร์รัปชัน จึงมีเจตจำนงที่ต้องการลุกขึ้นมา ร่วมกันทำการต่อต้านคอร์รัปชันอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม และได้รับความร่วมมือ

* นักวิชาการผู้ชำนาญการ สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า

** Senior Academic, Research and Development Office, King Prajadhipok's Institute

ในการฝึกกำลังก่อรูปเป็นองค์กรที่เป็นเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็ง ในขั้นการดำรงอยู่ ทุกองค์กรได้ยึดมั่นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่องค์กรตนเองกำหนดไว้อย่างชัดเจน พยายามทำงานอยู่บนภารกิจที่สอดคล้องตามเป้าหมายองค์กร และพยายามดูแลรักษามาตรฐานขององค์กร โดยขับเคลื่อนการทำงานตามทรัพยากรที่มีเพื่อคงไว้ซึ่งความต่อเนื่อง และในขั้นเข้าสู่ความยั่งยืน ซึ่งมีปัจจัยที่เป็นจุดแข็งร่วมกัน คือ การรักษาบทบาทและความเป็นกลางขององค์กรมิให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง, คุณภาพในการคัดเลือกบุคคลมาเป็นผู้นำและคณะกรรมการขององค์กร, การรักษาความโปร่งใสในการทำงานขององค์กรเพื่อเป็นแบบอย่าง และ การทำงานเพื่อขยายเครือข่ายการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญ คือ การที่ประชาชนทั่วไปยังไม่ตระหนักเพียงพอและยังไม่เข้าใจว่า การทุจริตคอร์รัปชันสาธารณะสมบัติ เท่ากับการที่แต่ละคนได้รับผลกระทบด้วยโดยตรง จึงทำให้ละเลยและให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วม และ การมีทรัพยากรที่จำกัด โดยเฉพาะด้านบุคลากรที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมทำงาน มีเจตจำนงแน่วแน่ พร้อมที่จะเสียสละ และทุ่มเทในการดำเนินงานเพื่อต่อต้านการทุจริต (2) ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาบทบาทและการดำเนินงานที่เหมาะสม ได้แก่ การทำงานจะต้องกำหนดเป็นเจตจำนงสำคัญร่วมกันว่า ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับฝ่ายการเมือง, จำเป็นต้องอาศัยการมีนโยบายของรัฐบาลที่มีความชัดเจนและต่อเนื่อง เพื่อเป็นกลไกสนับสนุน, ควรมีการออกใบรับรองสถานะการเป็นเครือข่ายให้แก่องค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลโดยหน่วยงานรัฐ, ควรต้องมีรูปแบบการสนับสนุนงบประมาณที่เป็นอิสระจากฝ่ายการเมือง และ ควรมีการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาและปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ: ประชาสังคม; ความมั่นคงทางสังคม; ประชาธิปไตย; ต่อต้านการทุจริต; ธรรมาภิบาล, การทุจริต และประพฤติมิชอบ

Abstract

The purpose of this research are to extract lessons learned, and propose appropriate guideline to develop the role and operation of civil society in order to enhance strong society and democratic development and also promoting good governance. Three major anti-corruption organizations that aim on anti-corruption mission and promote good governance over decades are selected. Firstly, Foundation for a Clean and Transparent Thailand. Secondly, People Network Against Corruption. Thirdly, Anti-Corruption Organization of Thailand. This research used qualitative methods. Data are gathered from an in-depth interview from 14 leaders and key stakeholders who worked in three organizations, a group discussion of 17 people who participated in the implementation of

the organizations, and documented studies which analyze data with descriptive interpretations, content analysis and analytic induction.

The results find two points; (1) the case studies have initially similar role and operation, recognizing the importance and problem of corruption. All of them focus to either stand up or fight against corruption with concrete form and have a strong corporate network's form. On the operating stage, they clearly adhere to the objectives and work on the implementation as indicated, trying to act in keeping with the organization's goals and maintain the standardized organization by using the available resources. On the sustainability stage, they have common strength factors such as the role of neutrality in politics, the quality of recruitment to select leaders and board of the organization, maintaining the transparency's process of the organization, and continuously expanding the network of engagement. The major problems are 1) lack of realization and interest in corruption which directly affects participation and lead to low engagement 2) limited resources, particularly, the qualified staff who are determined to work against corruption. (2) proposing appropriate guideline to develop role and operation as follows; 1) setting up the significantly common goal with being neutrality in politics 2) requiring a clear and continuous policy from government to support role and operation 3) providing certification to endorse status for network of anti-corruption and social governance organizations by government agencies, establishing budget supporting which sets apart from politics, and 4) continuous research and develop works on role and operation in order to improve the efficiency for stability and sustainability.

Keywords: Civil Society; Societal Security; Democracy; Anti-Corruption; Good Governance, Corruption

บทนำ

แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคมถูกนำเข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลากว่าสี่ทศวรรษ เป็นแนวคิดใหม่ในการมุ่งแก้ปัญหาทางการเมืองและสังคม และได้รับความสนใจมากขึ้นโดยลำดับ จากการประมวลแนวคิดและมุมมองของนักวิชาการต่างๆ อาทิ ประเวศ วะสี, ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อธิราช บุญมี, เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และ ชูชัย ศุภวงศ์ (ณัฐรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2556, ออนไลน์) สรุปได้ว่า ประชาสังคม คือ ประชาชนในสังคมที่มีจิตสำนึกร่วมกัน โดยมีการร่วมมือผ่านองค์กรที่หลากหลาย และมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลมีความคิด เพื่อสร้างเอกลักษณ์ มีความผูกพันและความเชื่อร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐ หรือเพื่อให้รัฐมีความสำนึกผิดชอบต่อสาธารณะ ซึ่งการจะเกิดประชาสังคมได้นั้น ก็ต่อเมื่อประชาชนมีการรวมตัวกันโดยไม่มีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องในการรวมกลุ่ม หากแต่อาจมีการสนับสนุนเพื่อให้ชุมชนได้ทำกิจกรรมเองเท่านั้น โดยมีความเชื่อและจิตสำนึกร่วมกันในการรับผลประโยชน์จากรัฐหรือเปลี่ยนแปลงนโยบาย แต่มิใช่การยึดกุมอำนาจรัฐ ประชาสังคม จึงเป็นภาพสะท้อนสังคมที่มีความหลากหลาย ซึ่งประชาชนแต่ละกลุ่มมีอิสระที่จะคิดและตัดสินใจในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ยิ่งประชาชนรวมกลุ่มกันในรูปแบบและเนื้อหาที่หลากหลายมากเท่าใด ก็จะทำให้สังคมเกิดการถ่วงดุลและไม่ถูกชักนำไปเป็นเครื่องมือของกลุ่มอำนาจใดอำนาจหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาสังคม คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสรับรู้ แสดงออก และเข้าถึงการทำงานสาธารณะ ซึ่งเป็นรากฐานของการสร้างวัฒนธรรมและพลเมืองประชาธิปไตย (democratic citizenship) (Diamond, 1994, pp. 5-15; Bernhard, Tzelgov, Jung, Coppedge & Lindberg, 2015, pp. 200-205) ดังนั้น การรวมกลุ่มของประชาสังคมจึงต้องอิสระ ต้องได้รับการยอมรับ

ตามกฎหมาย และปลอดจากการควบคุมของรัฐตามกฎหมาย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ภาคประชาสังคมได้เข้ามามีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมให้มีความมั่นคงมากขึ้น รวมทั้งมีบทบาทในการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยให้กับประชาชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการและกิจกรรมต่างๆ

แนวคิด “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Democracy) ให้ความสำคัญกับประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงทั้งทางการเมืองและการบริหารราชการ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในเนื้อหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ต่อเนื่องถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ที่ให้สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยในหลายๆ มาตรา ส่งผลให้เกิดกระแสการตื่นตัวของประชาชนในเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมเรื่องต่างๆ และสนับสนุนการรวมตัวเป็นกลุ่มประชาสังคม ดังปรากฏในมาตรา 42 มาตรา 43 และมาตรา 257 (3) ที่ได้บัญญัติเรื่องการรวมตัวกันเป็นองค์กรภาคประชาสังคม โดยการเปิดโอกาสให้บุคคล ชุมชน ประชาชน องค์กรภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศร่วมกับภาครัฐ (คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, 2560, น. 12-78) สะท้อนให้เห็นถึงการสนับสนุนบทบาทและความสำคัญขององค์กรภาคประชาสังคมในการพัฒนาประเทศ โดยบทบาทที่จะเห็นได้ชัดเจนอย่างต่อเนื่องขององค์กรภาคประชาสังคมในประเทศไทยนั้น จะเป็นเรื่องของการส่งเสริมและการรณรงค์เพื่อการคุ้มครองสิทธิพลเมือง สิทธิมนุษยชน และ การส่งเสริมสังคมที่มีธรรมาภิบาล เช่น ภาคประชาสังคมด้านการเลือกตั้ง ด้านการส่งเสริมความเสมอภาคทางสังคม ด้านสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชน และ ด้านการต่อต้านการทุจริต และส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล เป็นต้น ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างมากจากกระบวนการแผ่ขยายของทุนนิยมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (กฤษฎา บุญชัย,

วิบูลย์ วิจารณ์ และจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร 2556, น. 9-11; เดช พุ่มคชา, 2542, น. 65-76) อาจกล่าวได้ว่า ความชัดเจนนี้ เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2534-2535 ที่แนวคิดประชาสังคม หรือ “civil society” ได้ถูกนำมาใช้ในชื่อต่างๆ ในการอธิบายความร่วมมือในภาคประชาชนเพื่อสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย โดยที่ก่อนหน้านี้แทบจะไม่มีการใช้แนวคิดนี้อย่างแพร่หลายแต่อย่างใด ซึ่งจะเห็นว่า แนวคิดประชาสังคม เป็นสิ่งที่นำมาใช้หรือสรรค์สร้างขึ้น เมื่อได้มีปรากฏการณ์ทางการเมืองเคลื่อนไหวของประชาชนข้ามชนชั้น นอกภาครัฐ และโดยสันติวิธีเป็นด้านหลักเกิดขึ้นแล้ว ไม่ใช่ว่าแนวคิดเป็นตัวนำปรากฏการณ์ และเป็นส่วนประกอบสำคัญของระบบที่สร้างความเท่าเทียมและมีเสรีภาพ ซึ่งเป้าหมายคือสร้างสังคมประชาธิปไตย การรวมตัวกันจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะทำให้ประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งความต้องการและการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง การรับประกันสิทธิพื้นฐานของการรวมตัวกันนี้ จึงเป็นหลักประกันของการสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีสิทธิมีเสียงและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Jensen, 2006, p. 43)

การศึกษาถึงการก่อตัวขององค์กรภาคประชาสังคม ปัจจัยแห่งความสำเร็จทั้งภายในและภายนอก จำเป็นที่จะต้องมีการถอดบทเรียนการดำเนินงานเพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้น การดำเนินงานในปัจจุบัน จนถึงความยั่งยืนของการดำเนินงานในอนาคต ซึ่งแนวคิดหนึ่งที่มีความน่าสนใจในการนำมาอธิบายวิวัฒนาการและขั้นตอนในการดำเนินงานต่างๆ ขององค์กร คือ ทฤษฎีการกระทำร่วมกันของชุมชน (Community Coalition Action Theory: CCAT) ของ Butterfoss และ Kegler (2008 อ้างถึงใน เกศินี ประทุมสุวรรณ และพีรพัฒน์ พันศิริ, 2563, น. 143-147) ซึ่งมีหลักสำคัญที่อธิบายพัฒนาการของการรวมตัวกันของกลุ่มคนหรือชุมชนเพื่อขับเคลื่อนงานใน 3 ขั้นตอนหลัก คือ (1) ขั้นเริ่มก่อตัว (Formation)

เปรียบได้กับ “การตั้งไข่” เป็นขั้นที่สมาชิกของชุมชนร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่และประเพณีทรัพยากรของสมาชิกแต่ละหน่วยที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินงาน รวมทั้งประเมินปัญหาและสถานการณ์รอบด้านเพื่อหาตัวช่วยในการทำงาน (2) ขั้นการดำรงอยู่ (Maintenance) เปรียบได้กับ “การยืนอย่างมั่นคง” เป็นขั้นที่สมาชิกภายในชุมชนร่วมกันพัฒนากลไกการดำเนินงานที่มีองค์ประกอบต่างๆ เพียงพอที่จะทำให้สมาชิกมีบทบาทและสามารถดำเนินงานตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่กำหนดร่วมกันได้ โดยกลไกที่ถูกพัฒนาขึ้นนั้นจะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการรวมกันของสมาชิกที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายหรือแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ และ (3) ขั้นเข้าสู่ความยั่งยืน (Institutionalization) เปรียบได้กับ “การก้าวเดิน” เป็นขั้นที่แสดงให้เห็นการรวมตัวของสมาชิกที่ปฏิบัติตามกลไกที่กำหนดร่วมกันได้อย่างเข้มแข็ง ต่อเนื่องและเกิดผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง หรือกล่าวได้ว่ากลไกที่ถูกพัฒนาขึ้นมานั้นเป็นตัวแทนของการบูรณาการฐานคิด เป้าประสงค์และวัฒนธรรมที่ถูกหล่อหลอมให้สมาชิกร่วมกันทำงานภายใต้กลไกและเป้าหมายเดียวกันในที่สุด

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวคิดประชาสังคมถูกนำมาใช้เพื่อเป็นร่มหรือกรอบในการอธิบายและในการหล่อหลอมยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งมีกลุ่มที่แตกต่างกันมากมายหลายกลุ่มเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ดังนั้น ด้วยระยะเวลาและประสบการณ์การทำงานขององค์กรภาคประชาสังคมในประเทศไทย ในด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลในประเทศไทยที่ผ่านมา มีอยู่หลายองค์กร มีจุดกำเนิดและมีวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งที่ต่างกัน ทั้งมุ่งทำงานเชิงรุกและมุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้สังคมเกิดความตระหนักถึงภัยของการทุจริตคอร์รัปชันที่มีต่อสังคมไทย จึงควรมีการศึกษาถอดบทเรียน ของการดำเนินงานและบทบาทขององค์กร

ดังกล่าว เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทและการดำเนินงานที่เหมาะสมของภาคประชาสังคมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตยต่อไป

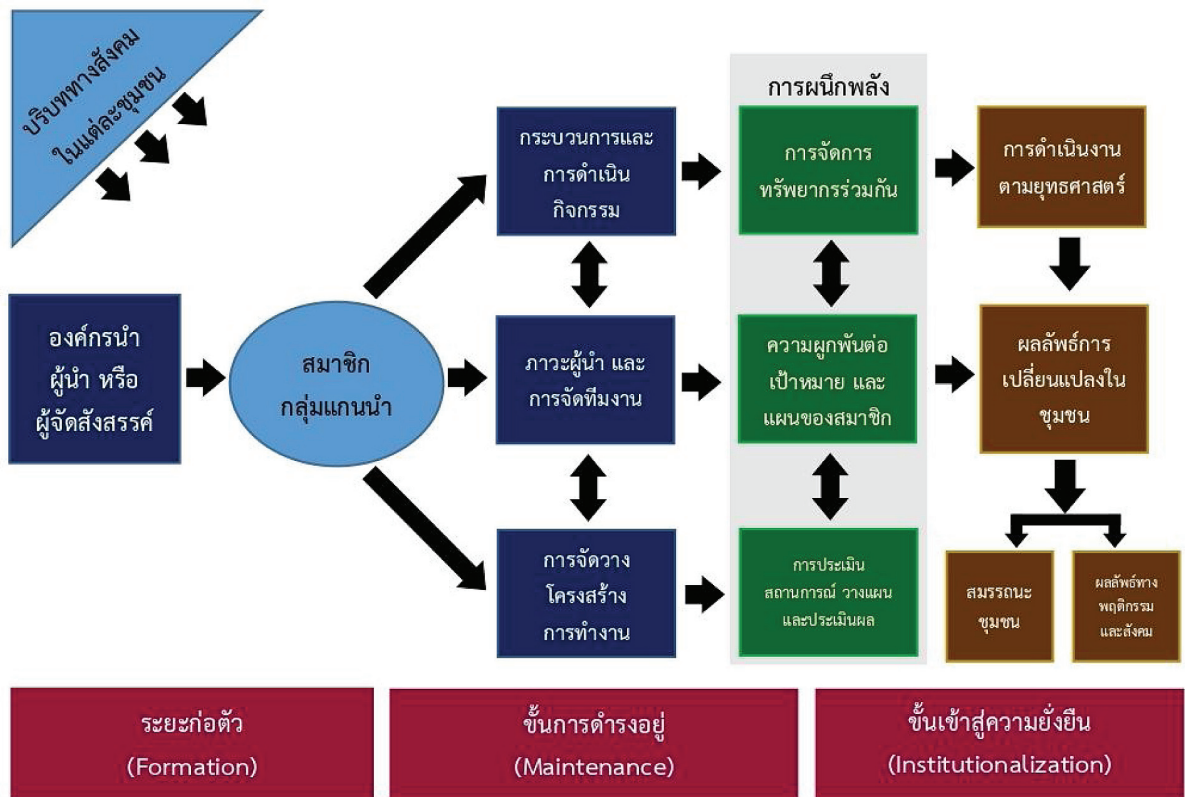
วัตถุประสงค์

1. เพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานและบทบาทของภาคประชาสังคมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม

และการพัฒนาประชาธิปไตย กรณีองค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล

2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทและการดำเนินงานที่เหมาะสมของภาคประชาสังคมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตย กรณีองค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1: กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: Butterfoss และ Kegler (2008 อ้างถึงใน เกตุนี ประทุมสุวรรณ และพีรพัฒน์ พันศิริ, 2563, น. 143-147)

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ แบ่งชุดข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) กลุ่มเป้าหมายการวิจัย คือ ผู้นำและผู้เกี่ยวข้องหลัก ที่ทำงานในภาคประชาสังคมด้านการต่อต้านการทุจริต

และส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล องค์กรละ 3-6 คน รวมผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก 14 คน และผู้ที่เข้าร่วมหรือได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานของภาคประชาสังคมด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล องค์กรละ 5-10 คน รวมผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม 17 คน องค์กรกรณีศึกษา ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นองค์กรที่มีภารกิจด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลที่เป็นทางการไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 3 องค์กร ประกอบด้วย มูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด (Foundation for a Clean and Transparent Thailand), เครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน (คปต.) (People Network Against Corruption: PNAC) และ องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) (Anti-Corruption Organization of Thailand)

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย งานวิชาการที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาสังคมกรณีศึกษา

เครื่องมือวิจัย

การดำเนินการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยกำหนดประเด็นคำถามสำหรับกลุ่มผู้นำ/ผู้เกี่ยวข้องหลัก และผู้ที่เข้าร่วมหรือได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาสังคมด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล ไว้เป็นลักษณะกึ่งโครงสร้างที่มีทั้งประเด็นหลักและประเด็นย่อยเพื่อให้มีความยืดหยุ่นและให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยสรุปสาระสำคัญของประเด็นคำถาม ประกอบด้วย

1. ที่มาและจุดกำเนิดของการก่อตัวขององค์กร
2. ผลงาน/สิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานจริงกับสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้

3. บทบาทขององค์กรในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตย

4. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานขององค์กรที่เป็นส่วนสำคัญของการดำรงอยู่ขององค์กรในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนาสังคม

5. อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน และปัจจัยที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตยตามเป้าหมายที่กำหนด

6. แนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานให้เกิดความยั่งยืนและบทบาทที่เหมาะสมขององค์กร ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตย

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 1) ข้อมูลเอกสารใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความเชิงพรรณนาข้อมูล เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนาม และ 2) ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยถอดเทปบันทึกการสนทนาจากกรณีศึกษาต่างๆ จากนั้นนำข้อมูลจากการถอดเทปมาวิเคราะห์เนื้อหา ด้วยวิธีการของ Glaser และ Strauss (1967 อ้างถึงใน ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์, 2554, น. 135) ที่เรียกว่า “Constant Comparative Method” ซึ่งเป็นวิธีวิเคราะห์ข้อมูลที่กระทำพร้อมๆ กับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลสรุปเป็น 3 กระบวนการย่อย คือ 1) เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้ โดยใช้หลักความเหมือนหรือความคล้าย แล้วจัดเป็นหมวดหมู่ต่างๆ 2) เมื่อได้รับข้อมูลใหม่ ข้อมูลดังกล่าวจะถูกเปรียบเทียบกับข้อมูลที่มีอยู่ในหมวดหมู่เดิม แล้วจัดลงในหมวดหมู่ต่างๆ หากมีข้อมูลส่วนที่ไม่สามารถจัดเข้ากับหมวดหมู่ใดได้ ก็จะสร้างหมวดหมู่ขึ้นใหม่ เพื่อรองรับข้อมูลนั้นๆ และ 3) พิจารณารูปแบบความสัมพันธ์ของข้อมูลในหมวดหมู่ต่างๆ เพื่อสร้างเป็น

คำอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา สำหรับวิธีการสร้างข้อสรุป ใช้วิธีการแบบอุปนัย (Analytic induction) (สุภางศ์ จันทวานิช, 2542, น. 100; รัตนะ บัวสนธ์, 2556, น. 206) โดยเป็นการนำข้อมูลเชิงรูปธรรมย่อยตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไป มาพิจารณาและวิเคราะห์ลักษณะร่วมกันของข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปเป็นเชิงนามธรรมซึ่งครอบคลุมข้อเท็จจริงส่วนย่อยมากขึ้น

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์บทบาทและการดำเนินงานของมูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด (Foundation for a Clean and Transparent Thailand)

1.1 ขั้นเริ่มก่อตัว (Formation)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาและจุดเริ่มต้น (มูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด, 2565, ออนไลน์) สรุปได้ว่า มูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2544 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนไทย มีจริยธรรม มีคุณธรรม รังเกียจการทุจริต ถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ และเพื่อสร้างแนวร่วมในการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบในสังคมไทย สืบเนื่องมาจากในปี พ.ศ. 2542 สำนักงาน ก.พ. ได้ดำเนินโครงการ “ประเทศไทยใสสะอาด” ขึ้นเพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนไทยทุกคนทั้งนักการเมือง ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักธุรกิจ และประชาชนทั่วไป มีจริยธรรม มีคุณธรรม ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน และถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ และเพื่อสร้างแนวร่วมในการหยุดยั้งการทุจริตและประพฤติมิชอบในสังคมไทย ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 คุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ เลขาธิการ ก.พ. และนายพุทธทรัพย์ มณีศรี ที่ปรึกษาระบบราชการ สำนักงาน ก.พ. ในขณะนั้น ได้เข้าพบ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี และรัฐบุรุษ เพื่อขอรับคำปรึกษา การดำเนินการ

โครงการประเทศไทยใสสะอาด ซึ่ง ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้แนะนำให้ขอคำปรึกษาจากนายมิชัย ฤชุพันธุ์ ซึ่งได้รับคำแนะนำว่า ควรจัดตั้งเป็นมูลนิธิ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ ของโครงการประเทศไทยใสสะอาด ดำเนินไปได้อย่างคล่องตัว และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งบุคคล หน่วยงานและองค์กรต่างๆ จะสามารถให้การสนับสนุนและร่วมดำเนินการได้อย่างเต็มที่และสะดวกยิ่งขึ้น จากนั้นก็มีการดำเนินการต่างๆ จนกระทั่งได้ยื่นจดทะเบียนตั้งมูลนิธิ ต่อสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2544 โดยให้ชื่อนิพนธ์นี้ว่า “มูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด” หรือชื่อย่อว่า “ม.ทสส.” ซึ่งคำว่า “ประเทศไทย” นั้นหมายถึง คนไทย “ใส” มาจากคำว่า โปร่งใส หมายถึง การมองเห็นได้ทั้งหมด และ “สะอาด” หมายถึง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการมีความโปร่งใส คือ มองเห็นความสะอาด และมีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า “Foundation for a Clean and Transparent Thailand” หรือชื่อย่อว่า “FaCT” และได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2544 โดยมีท่านผู้หญิงนิรมล สุริยสัตย์ เป็นประธานกรรมการคนแรก และ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นประธานกิตติมศักดิ์ และได้มีการกำหนดสัญลักษณ์เป็นเครื่องหมายของมูลนิธิ เป็นรูปคน 4 คน ถือธงไทย แทนความหมายของการจับมือรวมพลังของคนไทยทุกคนทั้ง 4 ภาค วงกลมสีส้มด้านหลังดุจดั่งพระอาทิตย์ขึ้น แทนความหมายของการจุดประกายความหวังและพลังให้กับสังคมไทยให้ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อให้ประเทศไทยใสสะอาด ด้านล่างมีตัวอักษร ประเทศไทยใสสะอาด ปราศจากคอร์รัปชัน

เป้าหมายสำคัญในการดำเนินงานของมูลนิธิ คือ (1) สร้างอุดมการณ์ร่วมกัน โดยหาแนวร่วมจากเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสื่อมวลชน ทั้งในด้านร่วมดำเนินกิจกรรมและร่วมสนับสนุนเงินทุนโดยระดมทุนให้ได้เพียงพอที่จะ

สามารถดำเนินกิจกรรมมูลนิธิได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป (2) เผยแพร่ขยายผลโครงการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท จากการดำเนินงานในภาครัฐเป็นเป้าหมายหลัก ในช่วงที่ผ่านมา มาเป็นการร่วมมือดำเนินการกับทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน สภาลูกเสือแห่งชาติ สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน เพื่อให้ประชาชน ได้เรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อร่วมสร้างพลังแผ่นดินให้ประเทศไทยใสสะอาดอย่างต่อเนื่องตลอดไป (3) เผยแพร่รณรงค์กิจกรรมและเสริมสร้างประเทศไทยใสสะอาด ทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน รวมทั้งเสนอแนะรัฐบาล เกี่ยวกับแนวทางการป้องกันและต่อต้าน การทุจริตคอร์รัปชันอย่างต่อเนื่องตลอดไป และ (4) เป็น องค์การศูนย์กลางในการส่งเสริม สนับสนุน และเร่งรัด การดำเนินการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท เสริมสร้าง จริยธรรม รวมพลังสร้างชุมชนเข้มแข็ง ป้องกันการทุจริต คอร์รัปชัน สร้างสังคมไทยให้มุ่งสู่การเป็นประเทศไทย ใสสะอาด

1.2 ขั้นการดำรงอยู่ (Maintenance)

ภายหลังที่มีการตั้งเป็นมูลนิธิประเทศไทยใสสะอาดแล้ว ได้มีการกำหนดกลไกและมีการจัดโครงสร้าง การทำงานในรูปของคณะกรรมการ มีคณะกรรมการ ย่อยที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมส่วนต่างๆ ของ มูลนิธิ 3 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการด้านส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับเยาวชน, คณะกรรมการด้านเสริมสร้าง ธรรมาภิบาล เพื่อราชการไทยใสสะอาด และ คณะกรรมการด้านการมีส่วนร่วมและประชาสัมพันธ์ โดยมีการทำงานในโครงการสำคัญต่างๆ ได้แก่ 1) โครงการลูกสาวของแผ่นดิน รวมพลังสร้างสังคมไทย ใสสะอาด 2) โครงการการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท ซึ่งจากวิสัยทัศน์ และเป้าหมายของมูลนิธิฯ ตลอดจน สภาพปัญหาปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ตามยุทธศาสตร์การดำเนินงานของมูลนิธิฯ ในระยะ ที่ผ่านมา จึงได้มีการปรับกระบวนการดำเนินงาน

โดยการนำของคุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ ประธาน กรรมการมูลนิธิ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ของมูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด ปี พ.ศ. 2564–2566 ไว้ 4 ด้าน ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 ปลุกจิตสำนึก คนไทยเพื่อประเทศไทยใสสะอาด, ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อประเทศไทยใสสะอาด, ยุทธศาสตร์ที่ 3 รณรงค์และเสริมสร้างในการขับเคลื่อน ประเทศไทยใสสะอาด และยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างความ เข้มแข็งมูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า การดำเนินงานของมูลนิธิมีจุดเน้น คือ การมุ่งเป็น องค์การที่เน้นการให้การศึกษา อบรม สัมมนา กับ กลุ่มข้าราชการและกลุ่มเยาวชน มูลนิธิเปรียบเสมือน การเป็นแขนที่ทำหน้าที่ในการยื่นออกไป (Extended Arm) จะทำงานในลักษณะการเข้าไปร่วมมือกับ หน่วยงานต่างๆ จับมือกับกระทรวงใหญ่ เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น และมีหลักการ ทำงานสำคัญที่ไม่มุ่งเน้นการไปกล่าวหาหรือชี้ว่าใคร คนใดว่าเป็นคนทุจริต แต่จะใช้หลักการว่า “เอาความ สว่างไปไปฉายความมืด” ทำให้มากขึ้นต้องการทำให้ คนตระหนักรู้เป็นวงกว้าง กระจายความคิดออกไป เพราะบางคนก็ยังไม่เคยมีโอกาสดำเนินการทุจริต แต่หาก ต่อไป เขาเติบโตขึ้น หรือ มีหน้าที่การงาน เขาจะได้อะไร การถูกคิดขึ้นมาได้ว่า การทุจริตเป็นสิ่งที่ไม่ดี มูลนิธิฯ พยายามเป็นเทียนเล่มแรกที่จุดขึ้นกลางความมืด เพื่อให้ เกิดการจุดเทียนเล่มต่อไป หากคนอื่น ๆ มาร่วมมือ เพื่อให้ เกิดความสว่างมากขึ้น เหมือนกับการชวนคนมาช่วยกัน จุดเทียน โดยต้องการทำให้เห็นว่า การทุจริตเป็นสิ่งที่ ไม่ดี ไม่ถูกต้อง

1.3 ขั้นเข้าสู่ความยั่งยืน (Institutionalization)

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นจุดแข็งของ การดำเนินงานจากความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและ

ความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมโครงการกับทางมูลนิธิ พบว่า ความเห็นส่วนใหญ่สอดคล้องกัน โดยความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ระบุว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จเกิดจาก (1) มูลนิธิมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (2) มีเจ้าหน้าที่ประจำในการทำงาน (3) ที่มาของการก่อตั้งมูลนิธิ และกระบวนการส่งต่อการทำงานของกรรมการมูลนิธิแต่ละชุด (4) การวางสถานะขององค์กรไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง (5) กระบวนการคัดเลือกกรรมการและคุณภาพของกรรมการ ซึ่งกรรมการส่วนมากเคยดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงใน ก.พ. และหน่วยงานภาครัฐอื่น จึงมีส่วนทำให้การขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ในขณะที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระบุว่า จุดแข็งในการดำเนินงานของมูลนิธิ ได้แก่ (1) เจตนารมณ์ในการดำเนินการมีความชัดเจน (2) การทำกิจกรรมมีความต่อเนื่อง (3) องค์กรมีความน่าเชื่อถือ/เป็นต้นแบบ (4) วิสัยทัศน์ในการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับส่วนงานที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย (5) มีการรับฟังความคิดเห็นกับหน่วยงานที่ร่วมมือในการปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย (ยึดกลุ่มเป้าหมายเป็นตัวตั้ง) และ (6) การทำงานมีความยืดหยุ่น อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้สะท้อนความเห็นถึงอุปสรรคและข้อสังเกตของการดำเนินงานเพื่อต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลว่า (1) ปัญหาอยู่ที่ mindset ของคนที่เข้าร่วมโครงการบางกลุ่ม บางคนที่มองว่า การทุจริตไม่ใช่ปัญหา จึงไม่สนใจ ไม่อยากรับฟังในการกระตุ้นส่งเสริมความตระหนัก หรือไม่เห็นความสำคัญ ทำให้การขับเคลื่อนงานนี้เดินต่อไปได้ยาก ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ สังคม ที่เป็นระบบนิเวศที่แวดล้อม หากสังคมไม่ตระหนัก ยังคงมีการทุจริต และไม่สนใจอย่างต่อเนื่อง การทุจริตก็จะกลับมาได้อีก (2) การเชื่อมโยงอยู่กับสำนักงาน ก.พ. ไปตลอด บางครั้งอาจเป็นข้อจำกัดทำให้การทำงานในประเด็นที่เข้มงวดๆ ถูกตีวงให้ไม่สามารถทำได้ สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้สะท้อนมุมมองและข้อสังเกตที่เป็นข้อจำกัดใน

การดำเนินงาน ได้แก่ (1) บุคลากรของมูลนิธิเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและวัยวุฒิค่อนข้างมาก จำเป็นต้องหาคนรุ่นต่อไปมารับช่วงต่อในการดำเนินงาน (2) การมีงบประมาณจำกัด ส่งผลในการขยายผลการดำเนินงานให้ออกไปเป็นวงกว้าง และ (3) จำนวนภาคีเครือข่ายมีวงจำกัดที่เน้นในภาครัฐ ควรแสวงหาเครือข่ายที่ไม่ใช่แต่เพียงภาครัฐ

จากที่กล่าวมา มีความเห็นที่สะท้อนทั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงานของมูลนิธิฯ ประกอบด้วย (1) การมีแกนนำ องค์กรต้องมีผู้ที่เป็นตัวหลักที่จะดำเนินการ เช่น แกนนำของมูลนิธิฯ คือ สำนักงาน ก.พ. (2) การมีทรัพยากรในการดำเนินงาน เช่น มีสถานที่ตั้ง มีเจ้าหน้าที่ประจำที่จะช่วยปฏิบัติงาน (3) ในระดับผู้นำองค์กรต้องมีพันธะสัญญา/ยึดมั่นต่อวัตถุประสงค์ขององค์กร เมื่อพ้นจากวาระ ก็ให้ดึงมาช่วยงานในตำแหน่งอื่นขององค์กรได้ เช่น เป็นที่ปรึกษาเพื่อร่วมมือกันทำงาน แล้วดึงคนใหม่เข้ามาเป็นแกนนำองค์กรและมีการส่งต่อเจตนารมณ์ เป็นวงจรต่อเนื่องเช่นนี้ (4) ควรวางกรอบการทำงานให้มุ่งพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับทรัพยากรขององค์กร เพื่อทำให้ผลงานที่ดำเนินการบรรลุผลสำเร็จและเห็นผลได้อย่างชัดเจน (5) ควรมีการติดตามผลและต่อยอดในโครงการอื่นๆ อีก เพื่อเพิ่มศักยภาพให้นักเรียนอย่างต่อเนื่อง และ ยังได้เป็นการเกิดการเรียนรู้จากการดำเนินงานของโรงเรียนอื่นๆ ด้วย

2. ผลการวิเคราะห์บทบาทและการดำเนินงานของเครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน (คปต.) (People Network Against Corruption: PNAC)

2.1 ขั้นเริ่มก่อตัว (Formation)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาและจุดเริ่มต้นของเครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน (2544, น. 1-13)

ซึ่งถือเป็นการถอดบทเรียนในขั้นเริ่มก่อตัวนี้ สรุปได้ว่า เครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน หรือ เรียกชื่อย่อว่า คปต. (People Network Against Corruption: PNAC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี พ.ศ. 2543 ตามมติของที่ประชุมเครือข่ายประชาสังคมไทย เป็นองค์กรภาคประชาชนที่ดำเนินงานโดยไม่หวังผลกำไร (Non-profitable organization) มีจุดหมายร่วมกัน ในการผนึกกำลังของประชาชนเพื่อช่วยกันเฝ้าระวังและ แก้ปัญหาการทุจริตในวงราชการ ซึ่งเป็นปัญหาวิกฤต ของชาติ คปต. มีลักษณะเป็นสถาบันนอกระบบราชการ เป็นองค์กรที่รวมตัวกันขึ้นจากหลากหลายกลุ่มวิชาชีพ กลุ่มผู้สนใจ หรือกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อที่จะ ดำเนินบทบาทในการช่วยเหลือและช่วยคลี่คลายปัญหา การทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย โดยเริ่มต้นจากเวที การประชุมข่ายประชาสังคมไทย ภายใต้แนวคิด การพัฒนาประเทศด้วยกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม สืบเนื่องจากการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่เปลี่ยนแปลงจากการให้ความสำคัญของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมาเป็นการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

ต่อมาในการประชุมข่ายประชาสังคมประจำ เดือนมกราคม พ.ศ. 2544 เรื่องปัญหาคอร์รัปชัน ในสังคมไทย ณ อาคารรัฐสภา ได้ผลสรุปของที่ประชุม โดยมีการเสนอให้รวมกลุ่มของผู้สนใจในการแก้ปัญหา คอร์รัปชันในสังคมไทยเพื่อเตรียมการก่อตั้งเป็นเครือข่าย ภาคประชาชนที่จะดำเนินการต้านคอร์รัปชัน และ จากมติของที่ประชุมข่ายประชาสังคมไทยข้างต้น จึงได้มีการจัดตั้งเครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน (คปต.) ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิทางสังคมเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง จำนวน 101 ท่าน ตลอดจน องค์กรร่วมก่อตั้งจาก ภาคส่วนต่างๆ จำนวน 114 องค์กร และได้มีการเปิดตัว องค์กรอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 ณ ศูนย์ประชุมไบเทค บางนา โดยมีผู้เข้าร่วม การประชุมกว่าพันคน เจตนารมณ์และจุดเน้นของ คปต.

คือ “การต้านภัย” ของปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน เพราะ คปต. เข้าใจดีว่า ปัญหาดังกล่าวไม่สามารถจัดการให้ หมดไปได้ แต่จะต้องสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นมากๆ เพื่อช่วยกันจำกัดวงของปัญหาไม่ให้ลุกลามใหญ่โต แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายของเครื่องหมาย ของ คปต. ที่เป็นรูปวาดภาพคนโผนพุ่งจากปลายหัว หัวใจเหนืออักษรย่อ คปต. โดยใช้ลักษณะสีแดงและ ดำ สื่อถึงการรวมตัวของประชาชนพลเมืองด้วยหัวใจ มุ่งมั่นเสียสละ นำมาซึ่งพลังทางสังคมที่เข้มแข็ง ในการเอาชนะวิกฤตคอร์รัปชัน

วัตถุประสงค์หลักของ คปต. คือ การสร้าง พลังประชาชนให้เข้มแข็งในการต่อต้านคอร์รัปชัน สร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ทั้งในภาครัฐและ เอกชน และสร้างวัฒนธรรมการบริโภคที่เหมาะสม ในสังคมไทย โดยมีวิสัยทัศน์จะทำให้สังคมไทย มีสำนึก รังเกียจและรู้เท่าทันรูปแบบการคอร์รัปชันที่มี ความหลากหลาย มีค่านิยมการใช้อำนาจอย่างมีคุณธรรม ยกย่องคนดี และมีบรรยากาศและปัจจัยที่เอื้อต่อ การคอร์รัปชันน้อยลง หลักการดำเนินงานที่สำคัญของ คปต. คือ ต้องเป็นอิสระจากอำนาจรัฐและผลประโยชน์ ต่างๆ ด้วยการทำงานอย่างโปร่งใส ดำเนินงานโดยคำนึง ถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก และยึดถือหลักการมี ส่วนร่วมคิดร่วมทำ บนพื้นฐานของความสมัครใจ และยอมรับความหลากหลาย โดยกำหนดยุทธศาสตร์ ในการทำงานประกอบด้วย (1) รวมศูนย์กำลัง ภาคพลเมือง ติดตามการปฏิบัติงานของรัฐบาลและ องค์กรอิสระในการป้องกันและแก้ปัญหาคอร์รัปชัน (2) ประสานข่ายงานประชาสังคม จัดทำแผนที่คอร์รัปชัน และจัดลำดับความรุนแรงในทุกจังหวัดและทุกกระทรวง (3) สนับสนุนสื่อมวลชนทำการวิจัยสอบสวนสืบสวนกรณี คอร์รัปชัน (4) รวบรวมอาสาสมัครต่อต้านคอร์รัปชัน ให้เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (5) จัดตั้ง กองทุนสนับสนุนการดำเนินงานของภาคประชาชน (6) สร้างสรรค์รูปแบบการใช้มาตรการเชิงสังคมต่อ

ผู้ทุจริตคอร์รัปชัน (7) ส่งเสริมค่านิยมยกย่องคนดี การไม่สยบยอมต่อการใช้อำนาจโดยมิชอบและส่งเสริมค่านิยมการบริโภคแบบพอเพียง และ (8) สร้างแบบอย่างการทำงานที่โปร่งใสภายในเครือข่ายและองค์กรสมาชิกเครือข่าย

โดยกิจกรรมหลักของ คปต. คือ การให้ความรู้และประสานกำลังของภาคประชาชน ในการติดตามการปฏิบัติงานของรัฐบาล หน่วยงานราชการ และองค์กรอิสระในการป้องกันและแก้ปัญหาคอร์รัปชัน การลงพื้นที่หาข้อมูลการทุจริตและสนับสนุนสื่อมวลชน ในการสืบสวน สร้างองค์ความรู้และความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ สร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ลงโทษทางสังคมต่อผู้ทุจริต ยกย่องและปกป้องคนดี ส่งเสริมค่านิยมการบริโภคแบบพอเพียง และสร้างแบบอย่างการทำงานที่โปร่งใสภายในเครือข่ายและองค์กรสมาชิกเครือข่าย จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การก่อตั้ง คปต. เกิดจากความตื่นตัวของกระแสสังคมในการมีส่วนร่วมของบุคคลและองค์กรภาคประชาชนที่มีความรู้ความสามารถ และเป็นภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่มีความเข้มแข็งในสังคมในช่วงเวลานั้น และมีเป้าหมายเดียวกันที่ต้องการเห็นสังคมไทยปลอดจากการทุจริต จึงเป็นจุดเชื่อมในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย ในลักษณะความสัมพันธ์แนวนราบ ซึ่งได้ปัจจัยหนุนเสริมจากการเปิดโอกาสของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าวที่ต้องการทำสงครามกับคอร์รัปชันอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายที่ใช้ในการหาเสียงเข้ามา ทำให้ช่วงการก่อตั้งองค์กรมีความเหนียวแน่นแข็งแกร่งของการรวมตัวจากเครือข่ายต่างๆ

2.2 ขั้นการดำรงอยู่ (Maintenance)

ภายหลังการก่อตั้ง คปต. ได้มีการวางโครงสร้างการทำงานในรูปของคณะกรรมการและคณะทำงานฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย คณะกรรมการ

จำนวน 2 คณะ ได้แก่ (1) คณะกรรมการเครือข่าย คปต. (PNAC board committee) จำนวนไม่เกิน 27 คน มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี (2) คณะกรรมการอำนวยการ (PNAC executive committee) จำนวนไม่เกิน 5 คน มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี และยังมีคณะทำงานกิจกรรม (Activity task force) มีจำนวน 4 คณะย่อย โดยคณะทำงานชุดนี้ทำหน้าที่รับผิดชอบดำเนินกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย (1) คณะทำงานด้านการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (คณะทำงานด้านกฎหมาย) (2) คณะทำงานด้านสื่อรณรงค์และประชาสัมพันธ์ (3) คณะทำงานด้านพัฒนาเครือข่าย และ (4) คณะทำงานด้านวิชาการและงานวิจัย

จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่าการทำงานโดยเฉพาะในช่วง 10 ปี แรกของ คปต. มีความโดดเด่น และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการรณรงค์ให้ความรู้ การลงพื้นที่จริงเพื่อหาข้อมูลการทุจริต และการพัฒนาเครือข่าย โดยมีผลงานที่สำคัญ ได้แก่ (1) กิจกรรมสัมมนาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการต่อต้านคอร์รัปชัน: เป็นกิจกรรมสัญจรไปในภูมิภาคต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสังคม ทั้งในเรื่อง คปต. และเผยแพร่การทำงาน รวมทั้ง เป็นการหาแนวร่วมใหม่เพื่อมาร่วมกันต้านภัยคอร์รัปชัน และกำหนดยุทธศาสตร์ให้มีการประสานงานอย่างต่อเนื่องกับแกนนำในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการทำงานต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ ยังได้ประสานความร่วมมือในการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการและองค์กรอิสระต่างๆ อาทิ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา, ป.ป.ช., สตง., กตด., กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และโดยเฉพาะวุฒิสภา ได้มีการสนับสนุนให้มีการสัมมนา กรณีเกี่ยวกับเรื่องทุจริตคอร์รัปชันต่างๆ ทุกวันจันทร์ที่สองของเดือน ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2543 – พ.ศ. 2546 ในสมัยที่ พล.ต. มนูญกฤต รูปขจร เป็นประธานวุฒิสภา เพื่อเป็นเวทีในการเพิ่มพูนความรู้

แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และยังเป็นการร่วมผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันอย่างมีประสิทธิภาพ (2) การเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อมวลชนต่างๆ เป็นกิจกรรมเสริมสร้างความรู้และสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนให้กว้างขวางขึ้น ผ่านรายการโทรทัศน์ เช่น รายการ “ค้น คน โกง” รายการ “ปกบ้านป้องเมือง” และ รายการวิทยุ “สายตรง คปต.” และ (3) การลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลกรณีทุจริตต่างๆ คปต. เห็นว่า ปัญหาการทุจริตที่เกิดขึ้นในหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนเรื้อรังมาเป็นเวลานานและนับวันจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากผู้ทำการทุจริตไม่เกรงกลัวความผิดและที่ผ่านมามีคดียุติธรรมว่ามีผู้ใดกล้าตรวจสอบอย่างจริงจัง ผู้ที่จะให้ข้อมูลก็ไม่มั่นใจในความปลอดภัย ซึ่งกิจกรรมนี้ ถือเป็นจุดเด่นที่สุดในการทำงานของ คปต. เพราะเป็นการทำงานเชิงรุกและกระบวนการปกป้องผู้แจ้งเบาะแสให้ข้อมูลที่ทำได้ อย่างเป็นความลับ ทำให้เกิดความไว้วางใจและเชื่อมั่น สะท้อนและยืนยันได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2.3 ขั้นเข้าสู่ความยั่งยืน (Institutionalization)

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นจุดแข็งของการดำเนินงานจากความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เคยร่วมงานกับ คปต. พบว่า ความเห็นส่วนใหญ่สอดคล้องกัน โดยระบุว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จเกิดจาก (1) การทำงานของ คปต. ไม่เกรงกลัวต่อผู้มีอิทธิพล ถือเป็นจุดแข็งซึ่งทำให้สังคมมีความมั่นคงมากขึ้น หากไม่มี คปต. เกิดขึ้น ผู้มีอิทธิพลที่ทำการทุจริตก็จะไม่ถูกจัดการ หรือไม่ถูกดำเนินการเอาผิด คนที่จะกระทำความผิดก็จะไม่มีความเกรงกลัวกับการตรวจสอบโดยภาคประชาชน ผลงานของ คปต. ที่สามารถจัดการผู้กระทำความผิดในคดีใหญ่ๆ ได้ ยังมีส่วนทำให้สังคมตื่นรู้และมีความกล้ามากขึ้นที่จะไม่ทนต่อการทุจริต และมองว่า คปต. สามารถเป็นที่พึ่งของ

ประชาชนในการจัดการกับปัญหาการทุจริตได้ (2) กรณีที่ คปต. เข้าไปแก้ปัญหาเรื่องใดก็ตามที่พบว่า ส่อทุจริต จะไม่ยินยอมให้ผู้มีอิทธิพลที่เกี่ยวข้องมาขอไกล่เกลี่ยให้ไม่ดำเนินการ และไม่แสวงหาประโยชน์จากการดำเนินงาน (3) คุณภาพของบุคลากร คปต. เป็นส่วนสำคัญ โดยเฉพาะแกนนำขององค์กร ถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสังคม (4) ผลงานมีความโดดเด่นในการแก้ปัญหาการทุจริตได้ และมีผลงานอย่างต่อเนื่อง (5) องค์กรมีความโปร่งใสเป็นที่ประจักษ์ สามารถตรวจสอบได้ ไม่มีเรื่องราวเสียหาย และ (6) เครือข่ายมีความยึดมั่นและความซื่อสัตย์ของเครือข่าย

อย่างไรก็ตาม การทำงานของ คปต. ก็มีปัญหาลดอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2554-2557 ที่นายวีระ สมความคิด เลขาธิการ คปต. ถูกดำเนินคดีอยู่ที่ประเทศกัมพูชานั้น เป็นช่วงที่บทบาทของ คปต. ลดลงมาก แต่ภายหลังที่นายวีระกลับมาแล้ว คปต. ก็เริ่มกลับมามีบทบาทอีกครั้ง แต่จากการสัมภาษณ์ทั้งผู้ทรงคุณวุฒิและการสนทนากลุ่มสามารถสรุปปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของ คปต. ให้เกิดความยั่งยืน ได้แก่ (1) การสนับสนุนทุนดำเนินการทำได้ยากขึ้น คนที่อยากสนับสนุนมีจำนวนลดลง และ ไม่ต้องการเป็นฝ่ายตรงข้ามกับภาครัฐ การขอรับการสนับสนุนจากภายนอกเป็นไปได้ยากลำบาก การดำเนินงานในปัจจุบันจึงขาดงบประมาณที่เพียงพอต่อการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจำนวนกรณีที่จะรับไปดำเนินการทำได้ลดลง เน้นการทำงานในพื้นที่ใกล้กรุงเทพมหานคร เพื่อให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีจำกัด (2) กฎหมายควบคุม NGOs ทำให้เป็นอุปสรรคในการหาความร่วมมือจากผู้ที่ต้องการร่วมสนับสนุนการทำงานของ คปต. เนื่องจากจะต้องมีการตรวจสอบบัญชี ทำให้ทราบเส้นทางการเงินที่สนับสนุนภาคประชาสังคม ทำให้เกิดความกังวลใจ

ในด้านข้อมูลที่ต้องการมีการเปิดเผยชื่อของผู้ที่มาสนับสนุน ซึ่งบางคนไม่พร้อมที่จะให้สาธารณะทราบ เนื่องจากกังวลต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การกระทำทุจริตที่ถูกตรวจสอบโดย คปต. (3) การขาด ทรัพยากร ขาดบุคลากรที่มีความพร้อมในชีวิตมาทำงาน ด้านนี้ เพื่อเสียสละมาทำงานอย่างทุ่มเทให้กับ คปต. และขาดบุคลากรฝ่ายสนับสนุนและช่วยในการปฏิบัติงาน (4) ความยากที่จะได้คนที่มีเจตจำนงแน่วแน่ตาม อุดมการณ์และเจตนารมณ์ของ คปต. โดยไม่หันเห เปลี่ยนแปลงไป เมื่อมีสิ่งจูงใจอื่นเข้ามา (5) ความยาก ในการทำงานเปลี่ยนไปจากอดีต โดยเฉพาะการไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐ มีการแจ้งคดีต่อ คปต. เพื่อสกัดกั้นให้ คปต. ทำงานยากขึ้น รวมไปถึง การไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้แจ้งเบาะแส เนื่องจากมีความเกรง กลัวผู้มีอิทธิพล ซึ่งหากเข้ามาเกี่ยวข้อง อาจได้รับความเดือดร้อน และ (6) หน่วยงานด้านการต่อต้าน การทุจริต มีความไม่เป็นอิสระในการทำหน้าที่ เนื่องจาก ที่มามีความเกี่ยวข้องกับฝ่ายการเมือง และ จะต้องไป ดำเนินการตรวจสอบหน่วยงานรัฐด้วยกัน

3. ผลการวิเคราะห์บทบาทและการดำเนินงาน ขององค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) (Anti-Corruption Organization of Thailand)

3.1 ขั้นเริ่มก่อตั้ง (Formation)

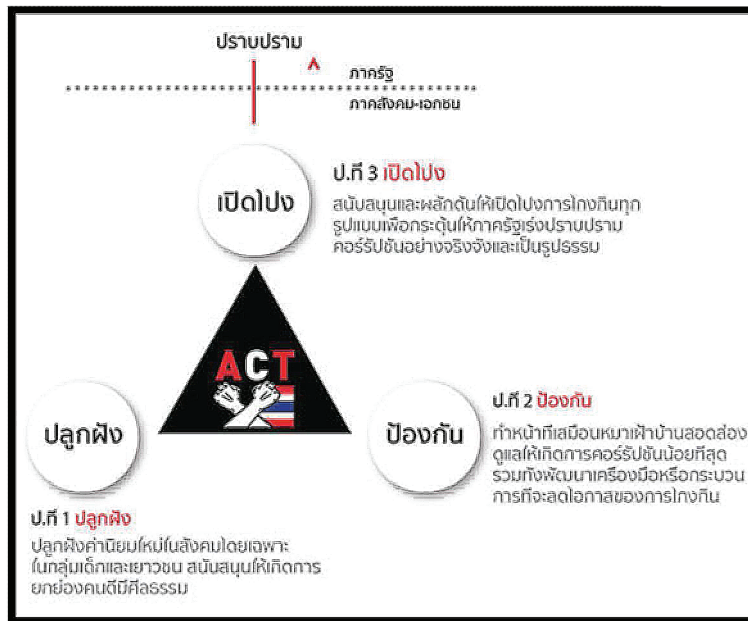
จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาและจุดเริ่มต้น ซึ่งถือเป็นการถอดบทเรียนในขั้นเริ่มก่อตั้งนี้ สรุปได้ว่า องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) หรือ ACT ได้เริ่มภารกิจครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2554 โดยใช้ชื่อว่า “ภาติเครือข่ายต่อต้านคอร์รัปชัน” จากความคิดริเริ่ม ของ นายดุสิต นนทะนาคร ประธานหอการค้าไทย ณ ขณะนั้น ที่เล็งเห็นว่าประเทศชาติต้องสูญเสีย ผลประโยชน์ไปมหาศาลกับการคอร์รัปชันในโครงการ ต่างๆ ของภาครัฐ ซึ่งนับวันจะมีวิธีการที่ซับซ้อนและ

มีมูลค่าความเสียหายมากขึ้นเรื่อยๆ โดยในยุคก่อตั้งได้มีการระดมความเห็นต่อการค้นหา “แนวทางความร่วมมือ ในการต่อต้านคอร์รัปชันจากทุกภาคส่วน” นับเป็น ความพยายามครั้งแรกของภาคเอกชนที่ต้องการแก้ไข ปัญหาคอร์รัปชันที่บั่นทอนการพัฒนาประเทศมาอย่าง ยาวนาน มีองค์กรจากภาคเอกชนภาครัฐภาคการศึกษา และองค์กรระหว่างประเทศ เข้าร่วม 23 แห่งโดยได้จัด งานสัมมนา “ต่อต้านคอร์รัปชัน : จุดเปลี่ยนประเทศไทย” ขึ้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2554 ณ โรงแรม พลาซ่าแอทธินี ต่อมาภายหลังการเสียชีวิตของนายดุสิต นนทะนาคร ได้มีการเลือกประธานภาติคนใหม่ฯ คือ นายประมนต์ สุธีวงศ์ โดยในปี พ.ศ. 2555 ได้เปลี่ยนชื่อ ภาติฯ เป็น “องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย)” ซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวและสนับสนุนโดย ภาคธุรกิจ ซึ่งไม่เป็นองค์กรภาคประชาชน และไม่ใช่องค์กรตามแบบ NGOs และได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิ ในปี พ.ศ. 2557 ปัจจุบันมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 54 องค์กร โดย ACT ใช้สัญลักษณ์รูปมือ ประสานไขว้กันซึ่งหมายถึง การต่อต้านการทุจริต การให้สินบนทั้งในภาครัฐและ ภาคเอกชน

ในการก่อตัวขององค์กร ได้มีการกำหนด วิสัยทัศน์ว่า ACT จะ “เป็นพลังสังคมที่ขับเคลื่อนให้ คนไทยและสังคมไทยไม่ยอมรับและออกมาร่วมต่อต้าน คอร์รัปชัน” โดยได้มีการกำหนดพันธกิจที่สำคัญ แบ่งเป็น 4 เรื่อง ได้แก่ (1) สร้างความน่าเชื่อถือ ให้องค์กรเป็นที่ยอมรับในฐานะ “ศูนย์กลางการ ขับเคลื่อน พลังสังคมเพื่อต่อต้านคอร์รัปชัน” ที่มี ศักยภาพที่สุด (2) สร้างเครือข่ายการทำงาน ทั้งในระดับ ประเทศและระดับสากลผ่านการกระจายงาน การพัฒนาเครื่องมือเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้ทุก ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพสูงสุด สร้างแนวร่วมการทำงาน (3) สนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับนโยบาย ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้แนวทางการต่อต้าน

คอร์รัปชัน ดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรมและบังเกิดผลอย่างรวดเร็ว และ (4) ส่งเสริม การสร้าง ต้นแบบที่ดีในสังคม ทั้งในระดับองค์กรและระดับบุคคล เน้นการทำงานติดตามตรวจสอบโครงการภาครัฐ ภายใต้

วิสัยทัศน์ขององค์กรดังที่กล่าวมา ACT ได้มุ่งมั่นที่จะขับเคลื่อนพันธกิจด้วย การใช้ยุทธศาสตร์ 3 ป. คือ การปลูกฝัง ป้องกัน และ เปิดโปง ดังภาพ 2

ภาพ 2: ยุทธศาสตร์ 3 ป. ขององค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย)

ที่มา: องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย), 2565, ออนไลน์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบกับข้อมูลเอกสาร สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ปัจจัยสนับสนุนในช่วงก่อตั้งนั้น เกิดจากสถานการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในช่วงเวลานั้นมีความรุนแรง และกระทบต่อทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคเอกชนที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากการเรียกรับผลประโยชน์ในโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ จนนำมาสู่การต้องผนึกกำลังร่วมกันของภาคเอกชน โดยสภาหอการค้าเป็นแกนหลักในการแสวงหาความร่วมมือ ภาคเอกชนเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงการทำงาน of ทุกภาคส่วน ซึ่งต่อมาก็ได้มีองค์กรของภาครัฐเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายเพื่อทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ ยังพบว่า เจตจำนงขององค์กรที่ตั้งมานี้มีความชัดเจนว่า ต้องการปลูกกระแสสังคมให้ตื่นรู้

และเกิดความตระหนักถึงพิษภัยของปัญหาการคอร์รัปชัน กระตุ้นให้สังคมตื่นตัว ดำเนินงานโดยไม่เลือกปฏิบัติ โปร่งใส และที่สำคัญ คือความเป็นกลางทางการเมืองทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นหมุดหมายสำคัญเริ่มต้นในการวางรากฐานการทำงานของ ACT ที่มีความชัดเจน

3.2 ขั้นการดำรงอยู่ (Maintenance)

ภายหลังที่ก่อตั้ง ACT แล้ว ก็ได้เริ่มดำเนินงานในด้านต่างๆ โดยกิจกรรมในระยะแรก จะเน้นที่การณรงค์เรื่องการต่อต้านการทุจริตในภาพกว้าง และแสวงหาความร่วมมือในการดำเนินการให้ขยายผลการร่วมมือของเครือข่ายต่างๆ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ช่วงที่ยังเป็นภาคีเครือข่ายต่อต้านคอร์รัปชัน องค์กร

เครือข่ายได้ร่วมกันจัดกิจกรรมต่อต้านคอร์รัปชัน เพื่อกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนของสังคมเกิดความตื่นตัว และลุกขึ้นมาร่วมใจกันต่อต้านคอร์รัปชันอย่างเป็น รูปธรรม ซึ่งงานครั้งแรกจัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2554 ณ ลานพระบรมรูปรัชกาลที่ 6 สวนลุมพินี ภายใต้หัวข้อ “จุดเปลี่ยนประเทศไทย” และได้กำหนดให้วันที่ 6 กันยายนของทุกปีเป็น “วันต่อต้าน คอร์รัปชันแห่งชาติ” เพื่อเป็นการรำลึกถึง คุณคุณิต นนทะนาคร ผู้ก่อตั้งภาคีฯ และเป็นผู้นำการต่อต้าน การคอร์รัปชันเข้าสู่แผนปฏิรูปประเทศไทยภายใต้ แผนปรองดองของทหารก่อการร้ายไทย ซึ่งได้เสียชีวิตไปเมื่อ วันที่ 6 กันยายน 2554 และกิจกรรมนี้ได้กลายเป็น กิจกรรมที่จุดประกายการต่อต้านการคอร์รัปชัน ที่เป็นรู้จักอย่างแพร่หลาย โดยได้รับความร่วมมือจาก หน่วยงานต่างๆ ทั่วประเทศ ที่มาร่วมกันแสดงจุดยืนถึง การไม่ยอมรับการทุจริต และยังคงดำเนินการจัด กิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้มีการพัฒนา รูปแบบการดำเนินงานให้มีทั้งส่วนการณรงค์และ การสัมมนาทางวิชาการควบคู่ไปด้วย

นอกจากกิจกรรมนี้แล้ว ACT ได้มีกิจกรรม ในรูปแบบต่างๆ ตามแนวทางยุทธศาสตร์ 3 ปี. และ มีความพยายามในการขับเคลื่อนงานทั้งในเชิง การเปลี่ยนแปลงระดับนโยบายและการขับเคลื่อน ในภาคปฏิบัติการกับสังคม จากการศึกษาข้อมูล พบว่า ACT ได้พยายามพัฒนารูปแบบกิจกรรมให้มีความน่า สนใจ และพยายามเจาะกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยเฉพาะ การเข้าถึงคนรุ่นใหม่มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับบริบท ปัจจุบันที่มีเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์แพลตฟอร์ม ใหม่ๆ ทำให้ ACT ใช้เป็นทั้งช่องทางในการรณรงค์ ให้ความรู้ เป็นสื่อกลางในการสร้างการมีส่วนร่วม และ ยังใช้ในการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมผ่านระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งถือว่า ACT เป็นผู้นำและริเริ่ม นวัตกรรมต่อต้านการทุจริตใหม่ๆ ให้กับสังคมไทย สรุปกิจกรรมสำคัญของ ACT ได้แก่ ปี 2555 “รวมพลัง

เปลี่ยนประเทศไทย”, ปี 2556 “ACT NOW ร่วมกันสู้ กอบกู้อนาคต”, ปี 2557 “HAND IN HAND ปฏิรูป การต่อสู้เพื่อชัยชนะอย่างยั่งยืน”, ปี 2558 “ACTIVE CITIZEN ปลุกสำนึกไทยต้านภัยคอร์รัปชัน”, ปี 2560 อาทิ โครงการรื้อพลังต่อต้านคอร์รัปชัน (ACTIVE CITIZEN), งาน Good Society Expo เทศกาลทำดี หวังผล, กิจกรรม คุยเรื่องโกงผ่านหนัง, กิจกรรม “ติดตามนโยบายต่อต้านคอร์รัปชันของรัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์”, โครงการค่ายเยาวชนไทย ไร้คอร์รัปชัน YOUTH 2020, โครงการสร้างความร่วมมือต่อต้าน การทุจริตคอร์รัปชันภาคประชาชน, โครงการสร้าง ความโปร่งใสในการก่อสร้างขนาดใหญ่ภาครัฐ, โครงการ ช้อตกลองคุณธรรม เป็นต้น

ในระยะหลังครั้งทศวรรษของการก่อตั้ง ACT ได้มีการดำเนินกิจกรรมสู่สาธารณะมากขึ้น และกิจกรรม ต่างๆ จะใช้ช่องทางออนไลน์ในการดำเนินการเป็นหลัก ทำให้ ACT เป็นที่รู้จักเป็นวงกว้าง และได้รับความนิยม เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ พิจารณาได้จากยอดการติดตาม เพจเฟซบุ๊กขององค์กรต่อต้านคอร์รัปชันที่ปัจจุบัน มีผู้ติดตามมากกว่า 6.4 แสนคน รวมถึง เพจที่เกี่ยวข้อง เช่น เพจเฟซบุ๊กหมาเฝ้าบ้าน ซึ่งเป็นแผนงานด้านป้องกัน ขององค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย) สร้างสังคม แห่งการตรวจสอบ จับตา เฝ้าระวังคอร์รัปชัน แล้วร่วมกัน “เห่า-กัด” คนโกง ปัจจุบันมีผู้ติดตามกว่าแปดแสนคน หรือ เพจ ACT AI ซึ่งสะท้อนว่า การดำเนินงานของ ACT เป็นที่รู้จักของคนในสังคมและได้ทำให้คนหันมา สนใจติดตามปัญหาการทุจริตกันมากขึ้นอย่างชัดเจน

3.3 ขั้นเข้าสู่ความยั่งยืน (Institutionalization)

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นจุดแข็งที่นำไปสู่ การดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จจากความเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิและความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่ร่วมงานกับ ACT พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน ที่เข้ามาด้วย

ความตั้งใจ ไม่แสวงหาประโยชน์ (2) การรวมกลุ่มกันของภาคเอกชน ในนาม ACT ซึ่งเป็นภาคส่วนที่เข้มแข็งของสังคม ทำให้เกิดอำนาจต่อรองในเสียงเรียกร้องเรื่องต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องหันมาฟัง (3) การวางสถานะและบทบาทขององค์กรมิให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองและการไม่ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐโดยตรงมาเข้าส่วนกลาง หรือ การรับการสนับสนุนจากต่างชาติ (4) ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำองค์กร (ทั้งประธาน กรรมการ และ เลขาธิการฯ) มีคุณสมบัติเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับ และมีความน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่พบในการทำงานของ ACT ซึ่งประมวลจากข้อมูลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ได้แก่ (1) นักการเมืองและข้าราชการบางกลุ่มที่เคยได้รับประโยชน์ ที่กำลังจะเริ่มเสียประโยชน์ จะพยายามเข้ามาขัดขวางการทำงานของ ACT และพยายามเข้ามาเปลี่ยนแปลงกฎกติกา (2) ความรวดเร็วในการจัดการปัญหาคอร์รัปชันของหน่วยงานตรวจสอบและกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อถือและยังเป็นการไม่ส่งเสริมให้คนอยากเข้ามามีส่วนร่วม (3) ความไม่เข้าใจโดยทั่วไปว่าการทุจริตคอร์รัปชันในสาธารณคมนั้น เป็นการที่แต่ละคนก็ได้รับผลกระทบด้วย จึงทำให้คนเพิกเฉยละเลย ไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร

4. แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการดำเนินงานและบทบาทขององค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตย

4.1 เพื่อให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาจากสังคมและคงไว้ซึ่งบทบาทที่เป็นความหวังของสังคม การทำงานขององค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลทั้งที่มีอยู่ในปัจจุบันและที่จะก่อตัวขึ้นใหม่จะต้องกำหนดเป็นข้อตกลงที่เป็นเจตจำนงสำคัญร่วมกันว่า ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับฝ่ายการเมือง เพื่อไม่ให้องค์กร

ถูกมองว่า เป็นเครื่องมือให้กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4.2 ในเชิงนโยบาย การส่งเสริมองค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลเพื่อทำหน้าที่เสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องอาศัยการมีนโยบายของรัฐบาลที่มีความชัดเจนและต่อเนื่อง เพื่อเป็นกลไกสนับสนุนการขับเคลื่อนดำเนินงานและทำให้เกิดความร่วมมือมากขึ้นจากที่ทุกๆ ส่วนในสังคม โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ

4.3 หน่วยงานของรัฐบาลด้านการต่อต้านการทุจริตควรมีการออกใบรับรองสถานะการเป็นเครือข่ายให้แก่องค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล เพื่อที่เมื่อเวลาองค์กรเหล่านี้ ลงไปในพื้นที่หรือขอความช่วยเหลือ หรือ ขอความร่วมมือในด้านต่างๆ กับหน่วยงานหรือประชาชน การมีสถานะที่ได้รับ การรับรองจากหน่วยงานรัฐ จะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้แก่องค์กรภาคประชาสังคม และทำให้มีเครือข่ายมากขึ้น อันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ อาจมีการกำหนดวงรอบของการรับรองที่เหมาะสม เช่น 3-5 ปี เป็นต้น

4.4 จากภาพสะท้อนปัญหาด้านบุคลากรประจำที่ไม่เพียงพอในการทำงานและยังส่งผลต่อการขยายการทำงานในวงกว้างได้มากเท่าที่ควร ดังนั้น ภาครัฐรวมถึงภาคการศึกษา โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาควรมีการส่งเสริมสาขาวิชาเรียนเฉพาะ ที่จะมาประกอบสายอาชีพทางด้านนี้ให้ชัดเจน เพื่อทำให้เกิดการสร้างบุคลากรที่มีความสนใจ และสามารถไปทำงานในองค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลได้มากขึ้น และทำให้การดำเนินงานขององค์กรเกิดความต่อเนื่อง

4.5 ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนและสาธารณชนทั่วไป มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและ

ประเมินผลโครงการ และเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อสาธารณะ เพื่อแสดงถึงความโปร่งใสและตรวจสอบได้ขององค์กร เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นต่อสังคมและทำให้องค์กรดำเนินการอย่างมั่นคงยั่งยืน

4.6 การแบ่งปันทรัพยากรเรื่องต่างๆ รวมถึงการแบ่งปันองค์ความรู้ระหว่างองค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล มีส่วนสำคัญในการพัฒนาต่อ ยอดแต่ละองค์กรให้มีความเข้มแข็ง และช่วยลดข้อจำกัดด้านงบประมาณได้อีกทางหนึ่ง

4.7 ควรต้องมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาสังคมด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล โดยมีรูปแบบที่เป็นอิสระจากฝ่ายการเมือง และมีคณะกรรมการบริหารกองทุนที่มาจากหลากหลายภาคส่วน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาการทำงานให้สะดวกและมีความคล่องตัวมากขึ้น โดยอาจทบทวนรูปแบบการจัดตั้งกองทุนลักษณะเช่นนี้ในอดีต เช่น กองทุนเครือข่ายประชาชนด้านคอร์รัปชัน ที่เคยตั้งอยู่ในมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เพื่อเป็นกลไกในการสนับสนุน เป็นต้น

4.8 ในแง่ของการปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความตระหนักด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล ควรให้ความสำคัญกับการวัดและประเมินผลโครงการในเชิงลึก โดยอาจจะให้หน่วยงานภายนอกมาทำวิจัยเชิงประเมินผลการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้ให้เห็นทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและสามารถปรับกลยุทธ์เพื่อวางทิศทางการทำงานในอนาคตได้อย่างชัดเจนมากขึ้น รวมทั้ง ควรมีกระบวนการติดตามกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง เพื่อศึกษาถึงผลลัพธ์และผลกระทบที่กลุ่มเป้าหมายมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการต่อต้านการทุจริต และการนำสิ่งที่ได้จากการปลูกฝังไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตหรือไปทำกิจกรรมเพื่อองค์กรเรื่องนี้ต่อไปในระดับโรงเรียนหรือชุมชน เพื่อให้เห็นผลยืนยันในเชิงประจักษ์ได้ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้

อาจมีการพิจารณาการให้ทุนสนับสนุนการดำเนินการกับผู้ที่สนใจและมีแรงบันดาลใจที่จะไปทำกิจกรรมต่อในระดับพื้นที่ และอาจมีการมอบรางวัลยกย่องเชิดชู เพื่อเป็นการเสริมแรงเชิงบวกที่จะทำให้สังคมตั้งแต่ระดับเล็กเกิดความมั่นคง และยังเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอีกทางหนึ่งด้วย

4.9 การดำเนินงานเพื่อต่อต้านการทุจริตจะทำได้โดยองค์กรใดองค์กรหนึ่ง หรือ ภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่ง จะไม่มีทางประสบความสำเร็จ เพราะพลังในการขับเคลื่อนมีน้อย แต่ต้องมีการประสานการทำงานกับในเนวราบ เปรียบเสมือนการที่ทุกองค์กรเกี่ยวแขนกันทำงาน ทำงานแบบเป็นมิตรที่จริงใจต่อกัน จึงจะทำให้การต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมรวมทั้ง ต้องแสวงหาความร่วมมือกับเครือข่ายด้านสื่อมวลชน เพื่อช่วยในการประชาสัมพันธ์และมีบทบาทร่วมกันในการสร้างความตระหนักรู้เรื่องคอร์รัปชัน รวมทั้ง ต้องคิดหาวิธีการในการรักษาระยะและรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างเครือข่ายที่ทำงานกับองค์กรอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันมีความแน่นแฟ้นเป็นปึกแผ่น และมีพลังในการร่วมกันต่อต้านปัญหาการทุจริต

4.10 การพัฒนาระบบและกลไกเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาลทางช่องทางออนไลน์ จะเป็นช่องทางหลักและเป็นรูปแบบที่จำเป็นทั้งในยุคปัจจุบันและอนาคต ซึ่งองค์กรภาคประชาสังคมจะต้องมีการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT/Digital Literacy) ที่ถูกต้องและรู้เท่าทัน ตลอดจน พัฒนารูปการการปลูกจิตสำนึก/สร้างความตระหนักที่มีการอัปเดตให้ทันสมัยกับคนทุกช่วงวัยอยู่เสมอ รวมทั้ง หากเป็นช่องทางการแจ้งเบาะแส ก็ต้องเพิ่มเรื่องของการเป็นพื้นที่ปลอดภัยในการเข้ามามีส่วนร่วม

อภิปรายผลการศึกษา

1. จากผลการศึกษา พบว่า บทบาทของภาคประชาสังคมทุกองค์กร มุ่งเน้นแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญของประชาธิปไตย แบ่งได้เป็น 2 กระบวนการที่สำคัญ นั่นคือ การปลูกจิตสำนึก/สร้างความตระหนักรู้ และการพัฒนารูปแบบและช่องทางการมีส่วนร่วมบนฐานเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดพลังสังคมที่เข้มแข็งในการต่อต้านการทุจริตและเสริมสร้างสังคมธรรมาภิบาล อันเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สังคมเกิดความมั่นคงมากขึ้นจากร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริต ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (สถาบันพระปกเกล้า, 2545, น. 2) คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส และคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม มีการมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กระบวนการทางนโยบายและกระบวนการยุติธรรมได้ และข้อเสนอของ บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา (2557, น. 256-263) ที่เสนอว่าการแก้ไขปัญหาการสร้างจิตสำนึกของความเป็นไทย ค่านิยม เพื่อการต่อต้าน ป้องกัน การทุจริตคอร์รัปชัน ควรถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นการสร้างค่านิยมแบบใหม่ให้กับประชาชน โดยการสร้างจิตสำนึกของความเป็นไทย ค่านิยมเพื่อการต่อต้านป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน และร่วม ตรวจสอบบทบาท หน้าที่ของข้าราชการประจำและข้าราชการการเมืองให้เข้มข้นยิ่งขึ้น รวมถึงต้องสามารถจูงใจให้คนดีมีคุณธรรม จริยธรรมและความรู้

ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของสังคมเข้าสู่ระบบราชการและระบบการเมืองอันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งบทบาทดังกล่าวของภาคประชาสังคมนี้ ยังมีส่วนสำคัญให้ประชาชนปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองตามมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (10) ที่กำหนดว่าบุคคลมีหน้าที่ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ไพรัตน์ ฉิมหาดี, บัญญัติ แพรกปาน และสามิตร อ่อนคง. (2563, น. 54-60) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเมืองภาคพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมไทย พบว่า การส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองให้มีประสิทธิผล ต้องมีการสนับสนุนการติดตามและตรวจสอบกระบวนการปฏิรูปการเมือง การเกิดองค์กรประชาชน การรณรงค์เพื่อการเรียนรู้ประชาธิปไตยของประชาชน การสร้างสำนึกพลเมืองเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทั้งนี้ ต้องมีการสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมเช่น กฎหมายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมือง เพื่อให้ประชาชนสามารถทำกิจกรรมการเมืองภาคพลเมืองได้อย่างเต็มที่ เข้มแข็ง ต่อเนื่อง อิสระ มีต้นทุนต่ำ และไม่เป็นภาระแก่ตนเองมากเกินไป อันจำเป็น ซึ่งสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล และเป็นกระบวนการชีวิตพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของแต่ละประเทศ ดังนั้น ประเทศที่พัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่ดีแล้ว มักจะกำหนดให้ประชาชนทุกระดับ มีสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามกฎหมาย และมีผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

2. จากผลการศึกษาที่พบปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญ คือ การที่ประชาชนทั่วไปยังไม่ตระหนักเพียงพอและ

ยังไม่เข้าใจว่า การทุจริตคอร์รัปชันสาธารณสุขสัมพันธ์กับการที่แต่ละคนได้รับผลกระทบด้วยโดยตรง จึงทำให้ละเลยและให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วม และ การมีทรัพยากรที่จำกัด โดยเฉพาะด้านบุคลากรที่มีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมทำงาน มีเจตจำนงแน่วแน่ พร้อมที่จะเสียสละ และทุ่มเทในการดำเนินงาน เพื่อต่อต้านการทุจริตนั้น สะท้อนให้เห็นสภาพจริงของการพัฒนาว่า เรื่องดังกล่าวยังคงเป็นปัญหาที่ดำรงอยู่ แม้ปัจจุบันจะมีปัจจัยสนับสนุนในเรื่องการเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศผ่านทางออนไลน์อย่างหลากหลายรูปแบบ ที่ทำให้เกิดความสะดวกในการเรียนรู้ และเข้าถึงสื่อ รวมถึงช่องทางการมีส่วนร่วมต่างๆ มากขึ้นแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้สาธารณสุขสนใจที่จะเข้าไปศึกษาเรียนรู้สื่อต่างๆ ได้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมจากงานวิจัยของ คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ (2545, น. 228-243) และถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (2552, น. 12-18; ถวิลวดี บุรีกุล, พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ และสตีธร ธนานิธิโชติ, 2555, น. 38-45) ที่พบว่า ปัญหาหนึ่งที่สำคัญ คือ ปัญหาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองและความพร้อมของประชาชนที่ไม่ค่อยสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากนัก เพราะเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว ทำให้เป็นโอกาสของผู้ต้องการแสวงหาอำนาจเข้ามาได้โดยง่ายและแสวงหาประโยชน์เพื่อตนและพวกพ้อง รวมทั้ง ยังไม่มีการเตรียมความพร้อมให้ประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วม และปกครองตนเองตามหลักการการกระจายอำนาจเท่าที่ควร ทำให้ไม่เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งปัญหาอุปสรรคนี้ ภาครัฐจะต้องลงมาช่วยแก้ไขปัญห เพราะเป็นหน้าที่ของรัฐด้วย ตามมาตรา 53 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบ

ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวด รวมทั้ง กลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ ต่อต้าน หรือชี้เบาะแส โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ รวมถึงความตามมาหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 78 ซึ่งระบุว่า รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีศึกษาวิจัยสำรวจความเชื่อมั่นและความคาดหวังของสาธารณสุขต่อองค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสนับสนุนงบประมาณที่เหมาะสมและเป็นอิสระในการอุดหนุนการดำเนินงานขององค์กรภาคประชาสังคมด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำนโยบายด้านการพัฒนาและยกระดับรูปแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมขององค์กรด้านการต่อต้านการทุจริตและส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล ทั้งส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมและการพัฒนาประชาธิปไตย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษฎา บุญชัย, วีรบูรณ์ วิสารทสกุล และจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. (2556). *รายงานการศึกษา บทบาทของภาคประชาสังคมในการคุ้มครองสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- เกศินี ประทุมสุวรรณ และพีรพัฒน์ พันศิริ. (2563). การขับเคลื่อนประเด็นสุขภาวะระดับพื้นที่: บทเรียนจาก Node สสส. นครปฐม. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 28(2), 136-163.
- ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์. (2554). *วิจัยเชิงคุณภาพไม่ยากอย่างที่คิด*. นครปฐม: สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม, ถวิลวดี บุรีกุล, ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพัฒน์, พัชรีย์ สิโรต, พิสิฐ ศุภชัยพงศ์, และโสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2545). *แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- เครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน. (2544). *พื้นที่ศักดิ์ศรีคนไทย ร่วมต้านภัยคอร์รัปชัน*. ม.ป.พ.
- เดช พุ่มคชา. (2542). บทบาทและอนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย. ใน *ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), เอ็นจีโอ 2000 (น. 59-76)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2556). *ประชาสังคม: นิยาม ความหมาย และลักษณะของความเป็นประชาสังคม*. สืบค้นจาก http://nattawatt.blogspot.com/2013/10/blog-post_3674.html
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). *ประมวลสาระชุดวิชา ประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่น หน่วยที่ 1-5*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ถวิลวดี บุรีกุล, พิษณุ พงษ์สวัสดิ์ และสตีธร ธนานิธิโชติ. (2555). *เพิ่มพลังพลเมือง เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์.
- บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2557). การสร้างจิตสำนึกของความเป็นไทย ค่านิยม เพื่อการต่อต้านป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์)*, 6(11), 248-264.
- ไพรัตน์ นิมหาด, บัญญัติ แพรกปาน และสามิตร อ่อนคง. (2563). การเมืองภาคพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมไทย. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*, 7(5), 46-61.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2556). *วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด. (2565). *สรุปผลการดำเนินงานและงบประมาณค่าใช้จ่าย มูลนิธิประเทศไทยใสสะอาด ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 (1 ตุลาคม 2563 – 30 กันยายน 2564)*. สืบค้นจาก <https://drive.google.com/file/d/1lxKafWsdAyk7txoBN5-XxrtGOk1S9t1/view>

สถาบันพระปกเกล้า. (2545). *การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส.

สุภางค์ จันทวานิช. (2542). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย). (2565). *ยุทธศาสตร์ 3 ปี*. สืบค้นจาก http://www.anticorruption.in.th/2016/th/ourjob.php#ourjob2_section

ภาษาอังกฤษ

Bernhard, M., Tzelgov, E., Jung, D.-J., Coppedge, M., & Lindberg, S. I. (2015). *The Varieties of Democracy Core Civil Society Index*. Gothenburg: The Varieties of Democracy Institute.

Diamond, L. (1994). Rethinking Civil Society: Towards Democratic Consolidation. *Journal of Democracy*, 5(3), 4-17.

Jensen, M. (2006). Concepts and Conceptions of Civil Society. *Journal of Civil Society*, 2(1), 43.